

УДК 930.253:351(477.83-25)“1932/1939”

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ТА ОГЛЯД ФОНДУ “ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ У ЛЬВОВІ (1932–1939)”

Ростислав МЕЛЬНИК

*Центральний державний історичний архів України,
пл. Соборна, 3а, м. Львів, 79000, Україна, тел. (032) 272-30-63*

Висвітлено історію формування архівного фонду “Державний архів у Львові (1912–1939)”, що зберігається у Центральному державному історичному архіві України у Львові. Зроблено загальний огляд документів фонду за тематичними групами, окреслено їх значення для вивчення процесів, що відбувалися протягом міжвоєнного періоду в архівах та архівній справі Польщі загалом та Західної України зокрема.

Ключові слова: Державний архів у Львові, архівний фонд, архівні документи, Відділ державних архівів у Варшаві.

Державний архів у Львові (*Archiwum Państwowe we Lwowie*) було створено у 1912 р. на базі Архіву намісництва, що існував у Львові протягом 1908–1912 рр. Крім матеріалів намісництва та його численних комісій, до його фондів входили документи Крайового комітету, Фінансової прокуратури та інших установ.

У 1913 р. директором архіву став відомий польський історик українського походження Євгеніуш Барвінський. Впродовж усього періоду роботи на цій посаді, яка тривала до ліквідації архіву у 1939 р., основні його зусилля були спрямовані на збирання й впорядкування розпорошених документів численних державних та самоврядних установ і організацій Галичини австрійського періоду. У цій праці директору допомагали архівісти Ф. Погорецький, С. Зайончковський, М. Мендис, З. Стронський, В. Кміцкевич, К. Тишковський, С. Лемпільський, М. Вонсович.

У 1931 р. до архіву приєднали архів карт і планів у Львові, який понад 100 років існував як самостійна установа. У 1933 р. на правах окремого відділу до архіву ввійшов Земський архів зі співробітниками, які тоді в ньому працювали, – Геленою Полячківною, Войцехом Гейношем, Каролем Малечинським.

Після встановлення радянської влади у 1939 р. на базі Державного архіву у Львові було створено два архіви – Центральний архів давніх актів та Львівський обласний історичний архів.

Фонд “Державний архів у Львові (1912–1939)” містить частину документів, які залишилися у філіалі ЦДІА УРСР при розподілі фондів у 1950 р. між ним та Львівським обласним державним архівом. Основна частина фонду – близько 600 справ – зберігається у Львівському обласному державному архіві. У 1971 р. його було впорядковано. В основу впорядкування документів фонду було покладено хронологічний принцип.

З документів, які потрапили на зберігання до ЦДІА, сформували 134 справи, на підставі яких у 1971 р. було створено окремий фонд “Державний архів у Львові” під номером 776. У 1972 р. при впорядкуванні фондів “Архів давніх актів м. Львова” та

“Архів гродських та земських актів у Львові” було виявлено, вилучено й передано до фонду ще шість справ. Станом на 1972 р. у фонді числилося 140 справ. У 1977 р. з виявленого у бібліотеці архіву розсипу документів було сформовано й приєднано до фонду дев'ять справ, які отримали облікові номери з 141 по 149. Ще дві справи було виявлено 1980 р. у фонді № 132 “Листи державних, громадських та церковних діячів”. Із них було сформовано одну справу, яку під номером 150 приєднано до фонду Державного архіву у Львові. Цього ж року у справі № 5591 фонду № 166 “Крайова табуля” було виявлено чотири документи, з яких сформувавши чотири справи і передали їх до фонду під номерами 151–154. У 1985 р. до нього було приєднано ще дві справи з фонду № 201 “Греко-католицька митрополича консисторія”, яким було надано номери 155 і 156. Надалі змін у складі фонду не відбувалося.

Документи фонду хронологічно охоплюють ширший період, ніж діяльність фондоутворювача. Частина з них, пов'язана з комплектуванням університетської бібліотеки у Львові документами давнього періоду, датується останньою чвертю XIX ст. – початком XX ст. На ці ж роки припадають документи, які стосуються діяльності Е. Барвінського в бібліотеці Львівського університету. В основу схеми систематизації фонду покладено тематичний принцип. Початково усі документи фонду (140 справ) було укладено в хронологічному порядку у десятих тематичних групах:

I. *Нормативно-розпорядча й звітна документація.* Найчисленніша група документів, яка складається з 42 одиниць зберігання. Серед них – нормативно-правові акти про організацію архівної справи в Польщі у міжвоєнний період, правила роботи державних архівів, постанови, розпорядження, обіжники, листи Ради Міністрів, міністерств віровизнань та народної освіти, внутрішніх справ, фінансів, Відділу державних архівів у Варшаві. Вони стосуються кадрової політики й фінансової діяльності державних архівних установ, здійснення архівних оплат та гербових зборів, організації діловодства в архівах, дотримання архівними працівниками службової дисципліни, проведення експертизи цінності документів та передачі їх на зберігання до архівів, користування архівними документами в читальних залах архівів. До цієї групи належать також постанова міністра віровизнань та народної освіти Польщі про ліквідацію Земського архіву у Львові та входження його фондів до складу Державного архіву у Львові, звіти Державного архіву у Львові за 1921–1938 рр., звіти працівників архіву про службові відрядження. З інформаційної точки зору розглянута документація є цілісним комплексом, який становить значний науковий інтерес для вивчення як загалом архівної справи у Польщі у міжвоєнний період, так і зокрема організації і діяльності Державного архіву у Львові.

II. *Документи, які стосуються науково-видавничої діяльності працівників Державного архіву у Львові.* У цій групі лише сім одиниць зберігання, п'ять з яких є безпосереднім результатом наукової і видавничої діяльності працівників архіву. Це, зокрема: укладений Е. Барвінським реперторій документів із відділу рукописів університетської бібліотеки у Львові про привласнення і продаж королівських і церковних маєтків у Галичині після 1772 р.; укладені Феліксом Погорецьким картотека пергаментних документів за 1359–1509 рр. з Архіву давніх актів міста Львова та каталог цих документів; укладена Феліксом Погорецьким картотека пергаментних документів XV–XIX ст. з Державного архіву; регести документів за 1201–1499 рр., внесені до книг Крайової табулі.

III. *Документи, які стосуються комплектування відділу рукописів бібліотеки Львівського університету та Державного архіву у Львові.* Група нараховує 21 одиницю зберігання, які поділяються на дві підгрупи. До першої належать документи,

які стосуються комплектування відділу рукописів бібліотеки. Серед них є обіжники, звернення, повідомлення і звіти Галицького намісництва, Вищого крайового суду, Крайової фінансової дирекції, повітових урядів, окружних і повітових судів, окружних фінансових дирекцій Галичини та інших установ про виявлення і передачу відділу рукописів бібліотеки документів давнього періоду. До другої підгрупи належать документи, пов'язані з комплектуванням фондів Державного архіву у Львові, а саме: звіти, звернення і повідомлення дирекції архіву, міністерств віровизнань та народної освіти і юстиції, Відділу державних архівів, Тимчасового комітету самоврядування у Львові, президій воєводських урядів у Львові, Станіславові, Тернополі, Львівського староства, голови Апеляційного суду у Львові, голови окружного суду у Львові, окружних і гродських судів Галичини, кураторії Львівського шкільного округу та інших установ про передачу архіву книг давньої Крайової табулі, домікальних і міських табулярних книг, документів міських судових органів і сільських громад давнього періоду, інвентарних описів нерухомого майна парафій, судово-адміністративних і майнових документів XVIII–XIX ст., документів Галицької фінансової прокуратури, Шляхетського суду у Тарнові, Дирекції поліції у Львові, Комісії народної освіти, початкових, середніх і професійних шкіл, виборчих комісій, лікарень, документів про політичні судові процеси австрійського періоду. Серед документів цієї підгрупи є також списки фондів архіву, інвентарні описи архівних фондів магістратів та громадських урядів Галичини, переданих до Державного архіву на депоноване зберігання, список пергаментних грамот, дипломів, рескриптів австрійських імператорів за період 1779–1860 рр., переданих архіву з Крайового відділу тощо. Документи розглянутої групи дозволяють визначити шляхи та окреслити етапи комплектування фондів Державного архіву у Львові у 1920–1930-х рр., розкрити склад його збірок, прослідкувати зміни, яких вони зазнали у наступні роки.

IV. *Документи, які стосуються експертизи цінності та відбору в державних установах документів, що підлягають знищенню.* Група складається з шести одиниць зберігання. Серед її документів є повідомлення, звіти й звернення дирекції Державних архівів у Кракові й Львові, міністерства віровизнань та народної освіти Польщі, Тимчасового комітету самоврядування у Львові, Крайової шкільної ради у Львові, воєводського уряду у Львові, Апеляційного суду у Львові, окружних, повітових і гродських судів Галичини, Крайового господарського банку у Львові та інших установ про відбір ними документів, які підлягають знищенню та передачі архіву як документів постійного зберігання. Вони містять цінні відомості про комплектування фондів Державного архіву у Львові документами діючих інституцій.

V. *Документи про зберігання і впорядкування архівних документів.* У групі дві одиниці зберігання з постановою, розпорядженням, наказом, обіжниками й інструкціями міністрів внутрішніх справ, військових справ, фінансів, зв'язку, промисловості й торгівлі Польщі, Головного управління статистики та Державного селянського банку про порядок зберігання документів у підпорядкованих їм підприємствах, установах й організаціях.

VI. *Документи, які стосуються використання архівних документів.* У цій групі 17 одиниць зберігання. Серед них зустрічаються звернення, повідомлення, клопотання, розписки дирекцій Державних архівів у Львові й Пйотркові, Головного архіву давніх актів, Архіву давніх актів, Архіву народної освіти, Архіву фінансів, Центрального військового архіву у Варшаві, Міського архіву Варшави, Земського архіву у Кракові, архіву Краківського університету, бібліотеки у Курніку, університетських бібліотек у Відні й Кракові, бібліотеки фундації графа Віктора Баворовського, Польської академії

мистецтв у Кракові, Національного закладу ім. Оссолінських у Львові, Наукового товариства у Львові, Тимчасового комітету самоврядування у Львові, магістратів Белза і Ярослава, монастиря василіян у Жовкві та інших установ й приватних осіб про надання у тимчасове користування архівних і рукописних документів. Тут також містяться обіжники, звернення, повідомлення й інструкції міністра віровизнань та народної освіти Польщі, дирекції Державного архіву у Львові, декана гуманітарного факультету Львівського університету щодо надання студентам історичних спеціальностей архівних стипендій і проходження ними архівної практики в рамках зазначених стипендій. Документи цієї групи є важливим джерелом для вивчення діяльності Державного архіву у Львові у сфері використання архівної інформації, зокрема форм і напрямів цієї діяльності, її інтенсивності, співпраці архіву як з окремими науковцями, так і з науковими закладами, врешті, його ролі і місця в науковому житті тодішньої Польщі.

VII. *Документи, які стосуються комплектування фондів бібліотеки архіву.* До цієї групи належить лише одна одиниця зберігання, яка складається з обіжника, звернення та повідомлення міністерства віровизнань та народної освіти Польщі, дирекції Державного архіву у Львові, Голови Апеляційного суду у Львові та інших установ у справі комплектування бібліотеки архіву книгами.

VIII. *Документи, які стосуються кадрових питань Державного архіву у Львові.* У групі сім одиниць зберігання, в яких є такі документи: рішення, подання, звернення, повідомлення міністерства віровизнань та народної освіти Польщі, Відділу державних архівів у Варшаві, воєводського уряду у Львові, дирекції Державного архіву у Львові про складання штатних розписів, перевірку особової документації, складання екзаменів і присяги працівниками архіву, а також призначення і звільнення з роботи, підвищення по службі, виплату зарплати й надання матеріальної допомоги працівникам архіву Е. Барвінському, Е. Брюкнеру, Я. Варенжаку, М. Вонсовичу, В. Гейношу, М. Гембартовичу, С. Зайончковському, К. Левіцькому, С. Лемпіцькому, М. Мацеку, Я. Мацеку, М. Мендису, В. Мусялу, Г. Полячківній, Г. Попеловній, А. Тарнавському, А. Шломському, Я. Яблонському, М. Яцківу. Вони дозволяють визначити штат архіву, дослідити зміни в персональному складі його працівників у міжвоєнний період, їх обов'язки тощо.

IX. *Документи, які стосуються фінансової і господарської діяльності Державного архіву у Львові.* Група складається з 10 одиниць зберігання, в яких містяться такі документи: обіжники, звернення, повідомлення, доповідні записки міністерств віровизнань та народної освіти, військових справ та фінансів Польщі, Відділу державних архівів у Варшаві, воєводського уряду у Львові, дирекції архіву та інших установ про організацію і ведення господарської діяльності архіву, передачу у розпорядження і облаштування ним будинку Королівського арсеналу у Львові; протоколи засідань, кошториси, звернення, повідомлення та інші документи щодо капітального ремонту та перебудови будівлі арсеналу; попередні кошториси прибутків і видатків архіву за 1928–1941 рр.; відомості про виплату зарплати працівникам архіву; рахунки архіву тощо.

X. *Документи, які стосуються діяльності Євгеніуша Барвінського як комісара, призначеного до поділу архівних документів між Австрією, Польщею і Чехословаччиною.* До складу групи входять 27 одиниць зберігання. Серед них зустрічаються: обіжники, рішення, звернення, повідомлення, рекомендації, звіти, записки та інші документи Президії Ради Міністрів Польської Республіки, міністерств закордонних справ та віровизнань і народної освіти Польщі, Відділу державних архівів у Варшаві, Комісії у справі повернення архівних документів з Австрії, посольства Польщі в Австрії,

Генеральних комісарів Польщі й Чехословаччини Е. Барвінського і Юзефа Міхалка для виконання умов договору щодо взаємного видання і розподілу між двома країнами документів Сілезького регіону, Сілезького воєводського уряду у Катовіцах та інших установ про повернення Чехословаччиною й Австрією Польщі архівних документів, реституцію архівних документів із Радянського Союзу, ратифікацію Польщею міжнародних договорів в архівній сфері, відрядження Е. Барвінського до Австрії і Чехословаччини та виявлення ним в їхніх архівосховищах архівних документів і їх передачу польській стороні, повернення Польщею Чехословаччині й Австрії їхніх архівних документів тощо. У цій групі містяться також міжнародні договори, домовленості й декларації між Польщею та Австрією і Чехословаччиною про поділ та взаємний обмін архівними документами, протоколи засідань польсько-чехословацької комісії у справі поділу архівних документів, звіти Е. Барвінського на посаді Генерального комісара Польщі у справах поділу архівних документів між Польщею та Чехословаччиною. В окрему підгрупу можна виділити документи, які стали безпосереднім результатом пошукової діяльності Е. Барвінського в австрійських і чехословацьких архівах. Це інвентарні описи документів з архівів міністерств віровизнань та освіти, юстиції, внутрішніх справ, сільського господарства, громадських робіт, торгівлі й залізниці Австрії, інвентарний опис документів архіву Цешинської економії, виписки до історії коронних маєтків Галичини наприкінці XVIII ст., складені архівістом в Архіві Придворної палати у Відні.

Загальний огляд фонду “Державний архів у Львові (1932–1939)” дозволяє зробити висновок про наукову і джерелознавчу цінність документів, які в ньому зберігаються. Так, інформація, яка в них міститься, є важливою підставою для проведення студій з історії як фондоутворювача, так і загалом архівної справи Польщі та Західної України в міжвоєнний період. Водночас здійснення більш ґрунтовних досліджень із цієї проблематики потребує залучення ширшого кола архівних джерел. Відтак про справжню цінність документів розглянутого фонду можна стверджувати після комплексного аналізу всієї наявної джерельної бази процесів, які відбувалися в архівній сфері Польщі у 1920–1930-х рр.

HISTORY OF ESTABLISHING AND REVIEW OF THE FUND “STATE ARCHIVES IN L’VIV (1932–1939)”

Rostyslav MEL’NYK

*Central State Historic Archives of Ukraine,
3a, Soborna Sq., 79000, L’viv, Ukraine, tel. (032) 272-30-63*

The history of establishing the archival fund “State Archives in L’viv (1932–1939)”, which is preserved in Central State Historical Archives of Ukraine in L’viv has been presented. General review of the fund’s documents according to the thematic groups has been suggested; their importance for the studying of the processes which have been taking place in archives and in archive-keeping in Poland in general and Western Ukraine in particular (especially during interwar period) has been outlined.

Key words: State Archives in L’viv, archive fund, archive documents, Warsaw Department of State Archives.

ИСТОРИЯ ФОРМИРОВАНИЯ И ОБОЗРЕНИЕ ФОНДА “ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АРХИВ ВО ЛЬВОВЕ (1932–1939)”

Ростислав МЕЛЬНИК

*Центральный государственный исторический архив Украины,
пл. Соборная, 3а, г. Львов, 79000, Украина, тел. (032) 272-30-63*

Освещена история формирования архивного фонда “Государственный архив во Львове (1912–1939)”, который хранится в Центральном государственном историческом архиве Украины во Львове. Сделано общее обозрение документов фонда по тематическим группам, показано их значение для изучения процессов, которые происходили в архивах и архивном деле Польши вообще и Западной Украины в частности у междувоенный период.

Ключевые слова: Государственный архив во Львове, архивный фонд, архивные документы, Отдел государственных архивов в Варшаве.

Стаття надійшла до редакції 21.06.2010

Прийнята до друку 30.06.2010